

Πλαίσια Χωρικού Σχεδιασμού στον Ευρωπαϊκό και Ελληνικό χώρο : πολιτικές και θεσμοί

Αθηνά Γιαννακού

Δρ. Χωροτάκτης-Πολεοδόμος (M.Sc.&Ph.D. LSE)

ΜΕΡΟΣ 1

**Ο χωρικός σχεδιασμός
στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης
και της Ευρωπαϊκής πολιτικής**

Χωρικός σχεδιασμός

Στόχοι και περιεχόμενο-I

- Μια κοινωνική πρακτική : δύσκολο να δοθεί ένας ορισμός ανεξάρτητα από το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο ασκείται
- Κοινή συνισταμένη: πρακτική που αποσκοπεί στην ισόρροπη ανάπτυξη του χώρου (περιφερειακού, εθνικού ή διεθνικού)
- Μια δραστηριότητα-απάντηση στο γεγονός ότι οι διάφορες περιοχές δεν αναπτύσσονται με την ίδια δυναμική λόγω των διαφορετικών γεωγραφικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών της κάθε μιας
- Μια δραστηριότητα, κυρίως, του δημόσιου τομέα που περιλαμβάνει ένα σύνολο πολιτικών, θεσμών και διαδικασιών.

Στόχοι και περιεχόμενο-II

Στον χωρικό σχεδιασμό η γεωγραφική διάσταση είναι συγκεκριμένη τόσο ως πεδίο αναφοράς, όσο και ως αντίληψη σχεδιασμού:

- το χωρικό σχέδιο αφορά μια συγκεκριμένη περιοχή (π.χ. μια πόλη, μια περιφέρεια, μια ζώνη με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, μια χώρα)
- ο "χώρος" (σε κλασικές προσεγγίσεις) ή "τόπος" (σε άλλες προσεγγίσεις) θεωρείται ως εγγενές στοιχείο της διάρθρωσης των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων και δραστηριοτήτων

Στόχοι και περιεχόμενο-III

Περιεχόμενο του χωρικού σχεδιασμού:

- Παραδοσιακές προσεγγίσεις: οργάνωση του χώρου, οργάνωση του οικιστικού δικτύου και των διασυνδέσεων των επιμέρους περιοχών, οικισμών ή άλλων σημαντικών χώρων μέσω της οργάνωσης των δικτύων και πρωτίστως του μεταφορικού δικτύου, προστασία του φυσικού τοπίου, εξασφάλιση της πρόσβασης στην ύπαιθρο, ενίσχυση των οικονομικών δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές.

Στόχοι και περιεχόμενο-IV

- Νεότερες προσεγγίσεις:
 1. Οι επιπτώσεις της αστικής ανάπτυξης στο βιοφυσικό περιβάλλον και οι αναγκαίες πολιτικές για την αντιμετώπισή τους, τα προβλήματα ευαίσθητων περιοχών όπως οι ακτές, οι ορεινές περιοχές, οι υδροβιότοποι, οι περιοχές με σημαντική ιστορική κληρονομιά και η διαχείρισή τους, η σχέση τοπικού και παγκόσμιου περιβάλλοντος είναι πλέον στο επίκεντρο του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού.
 - *Ο χωρικός σχεδιασμός μέσο για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης*
 - *Η αειφόρος ανάπτυξη κεντρικός στόχος του χωρικού σχεδιασμού*

Στόχοι και περιεχόμενο-V

- Νεότερες προσεγγίσεις:
- 2. Οι σύγχρονες τάσεις παγκοσμιοποίησης, η παραγωγική αναδιάρθρωση, η ανασύνταξη του χωρικού καταμερισμού της εργασίας και ο δραστικός μετασχηματισμός του ρόλου των εθνικών κρατών και των γεωπολιτικών ισορροπιών είχαν ως αποτέλεσμα την ανανέωση του ενδιαφέροντος στον χωρικό σχεδιασμό σε διεθνικό επίπεδο.
- *Η ισορροπη χωρική ανάπτυξη ως βασική συνισταμένη της συνοχής του Ευρωπαϊκού Χώρου*
- *Το τρίπτυχο της Ευρωπαϊκής πολιτικής: οικονομική, κοινωνική και χωρική συνοχή*

Χωρικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη

Στόχοι της αειφόρου ανάπτυξης

Διατήρηση πόρων

Αρμονία φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος

Ποιότητα περιβάλλοντος

Κοινωνική Ισότητα

Δημόσια συμμετοχή

«Η αειφόρος ανάπτυξη θέτει ουσιαστικά ερωτήματα οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού αποκλεισμού, τόσο εντός των παρόντων γενεών όσο και των μελλοντικών» (Roberts, 1997).

Αειφόρος ανάπτυξη

Θέματα-κλειδιά-I

Φυσικοί πόροι

- Αντικατάσταση αντί εξάντλησης των αποθεμάτων υπόγειου νερού – καλή ποιότητα εδάφους
- Μεγαλύτερη χρήση και παραγωγή ανανεώσιμων υλικών σε αντικατάσταση των σπάνιων υλικών
- Αυξημένη βιολογική ποικιλία – ενθάρρυνση της άγριας ζωής
- Μεγάλη αύξηση στη βιομάζα (δένδρα και άλλο πράσινο) εντός και εκτός των αστικών περιοχών
- Επανάχρηση εγκαταλελειμμένης γης ή κτιρίων αντί της νέας δόμησης

Θέματα-κλειδιά-II

Χρήσεις γης και μεταφορές

- Μικρότερα «ταξίδια» προς εργασία και για τις λοιπές καθημερινές μετακινήσεις
- Υψηλότερη αναλογία μετακινήσεων με δημόσιες συγκοινωνίες
- Μεγαλύτερη τοπική αυτονομία σε αγορές τροφίμων, άλλων προϊόντων και υπηρεσιών
- Περισσότερο συγκεντρωμένη ανάπτυξη εξυπηρετούμενη, κυρίως, με δημόσιες μεταφορές

Θέματα-κλειδιά-III

Ενέργεια

- Συνεχώς μειούμενη κατανάλωση καυσίμων
- Αυξημένη παραγωγή από ανανεώσιμους πόρους
- Μορφή και θέση νέων οικισμών - κτιρίων καλύτερα σχεδιασμένων για ενεργειακή αποδοτικότητα
- Μείωση απωλειών με καλύτερο πολεοδομικό σχεδιασμό και καλύτερη δόμηση

Μόλυνση – Ρύπανση

- Μείωση εκπομπών από βιομηχανία, σταθμούς ηλ/μού και μέσα μεταφοράς
- Ολοκληρωμένα μέτρα βελτίωσης ποιότητας αέρα, υδάτων, εδάφους
- Μείωση του όγκου των απορριμμάτων
- Μεγαλύτερη χρήση διαδικασιών ανακύκλωσης

Αειφορία και νέα ζητήματα στον χωρικό σχεδιασμό

- Αστική μεγέθυνση και μέγεθος πόλης
- Μικτή χρήση γης και προσπελασιμότητα
- Ειδικές περιοχές (ορεινός χώρος, παράκτιες περιοχές, περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές)
- Νέοι θεσμοί και εργαλεία (μορφές διακυβέρνησης, πολύ-λειτουργικά εργαλεία, δείκτες αειφορίας)

Ευρωπαϊκός χώρος και κεντρικά ζητήματα χωρικής ανάπτυξης-I

- Οι σύγχρονες τάσεις στο Ευρωπαϊκό αστικό σύστημα:
 - Οι νέες αστικές οικονομίες
 - Η εμφάνιση των αστικών δικτύων
 - Η συνεχιζόμενη αστική επέκταση
 - Ο αυξανόμενος κοινωνικός αποκλεισμός
 - Η βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος

Ευρωπαϊκός χώρος και κεντρικά ζητήματα χωρικής ανάπτυξης-II

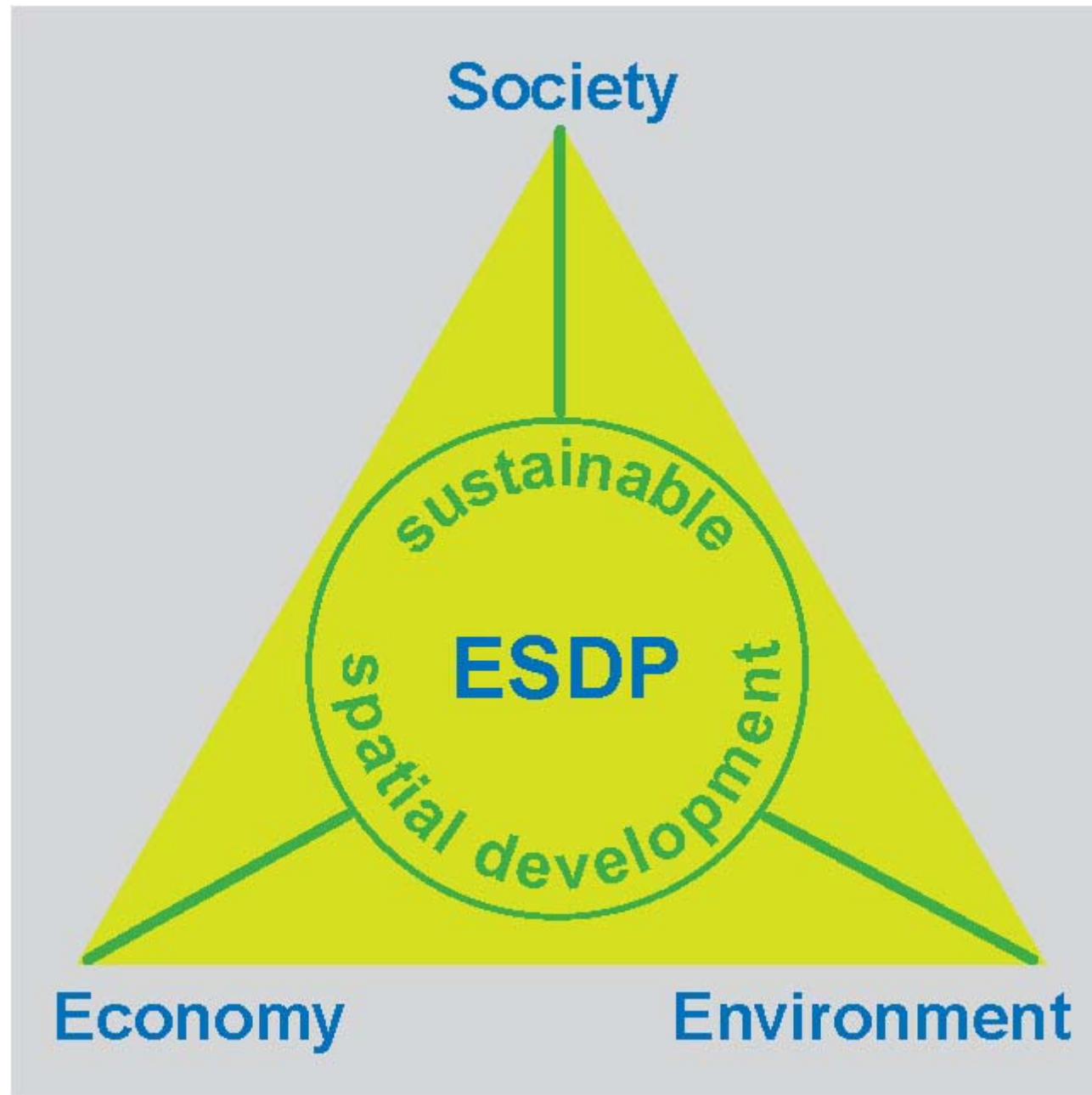
- Οι αλλαγές στο ρόλο και τη λειτουργία των αγροτικών περιοχών
 - Η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση αστικών και αγροτικών περιοχών
 - Νέες ευκαιρίες ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών
 - Αλλαγές στην γεωργία και τη δασοπονία – συνέπειες στην οικονομία και τη χρήση γης

Ευρωπαϊκός χώρος και κεντρικά ζητήματα χωρικής ανάπτυξης-III

- Μεταφορές και δικτύωση
 - Δίκτυα και προβλήματα συνόρων και συνοχής
 - Αυξανόμενες ροές και συνωστισμός
 - Προβλήματα προσπελασιμότητας
 - Συγκέντρωση και αναπτυξιακοί διάδρομοι
 - Ανισότητες στη διάχυση της γνώσης και της καινοτομίας
- Φυσική και πολιτιστική κληρονομιά
 - Απώλεια βιολογικής ποικιλότητας και φυσικών περιοχών
 - Κίνδυνοι στους υδατικούς πόρους
 - Αύξηση των πιέσεων στους πολιτιστικούς τόπους και την πολιτιστική κληρονομιά

Ευρωπαϊκή πολιτική και χωρική ανάπτυξη: στόχοι

- Οι 3 θεμελιώδεις στόχοι της Ευρωπαϊκής πολιτικής που πρέπει να επιτευχθούν ισότιμα σε όλες τις περιφέρειες της Ε.Ε. :
 - οικονομική και κοινωνική συνοχή;
 - διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς;
 - περισσότερο ισόρροπη ανταγωνιστικότητα του Ευρωπαϊκού χώρου.
- European Spatial Development Perspective (ESDP, Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου
http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/som_en.htm

ESDP: Στόχοι πολιτικής για τον ευρωπαϊκό χώρο-I

- Χωρικός προσανατολισμός των πολιτικών
- Πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη και νέες σχέσεις αστικού-αγροτικού χώρου
 - Πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη
 - Δυναμικές, ελκυστικές και ανταγωνιστικές πόλεις και αστικές περιοχές
 - Ενδογενής ανάπτυξη, διαφοροποιημένες και παραγωγικές αγροτικές περιοχές
 - Συνεργασία αστικών-αγροτικών περιοχών

ESDP: Στόχοι πολιτικής για τον ευρωπαϊκό χώρο-II

- Πρόσβαση στις μεταφορές και στη γνώση
 - Ολοκληρωμένη προσέγγιση για βελτιωμένες μεταφορικές συνδέσεις και πρόσβαση στη γνώση
 - Μοντέλο πολυκεντρικής ανάπτυξης –βάση για καλύτερη προσπελασιμότητα
 - Αποδοτική και αειφόρος χρήση των υποδομών
 - Διάχυση της καινοτομίας και της γνώσης

ESDP: Στόχοι πολιτικής για τον ευρωπαϊκό χώρο-III

- Συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
 - Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά ως αναπτυξιακό κεφάλαιο
 - Διατήρηση και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς
 - Διαχείριση υδατικών πόρων στο πλαίσιο της χωρικής ανάπτυξης
 - Δημιουργική διαχείριση των πολιτιστικών χώρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς

Νέοι θεσμοί και εργαλεία

- Νέες μορφές διακυβέρνησης - Εταιρικά σχήματα
- Συμμετοχικές διαδικασίες (δημόσιοι φορείς, ημι-δημόσιοι φορείς, επιχειρήσεις, ευρύ κοινό)
- Δίκτυα πόλεων
- Πολυ-λειτουργικά εργαλεία (κανονιστικά σχέδια, επενδυτικά προγράμματα, εφαρμογή νέων τεχνολογιών, οικονομικά κίνητρα, δεδομένα για το περιβάλλον, ολοκληρωμένα/στρατηγικά σχέδια)
- Δείκτες χωρικής ανάπτυξης και αειφορίας

ESPON-I

Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Χωρικού Σχεδιασμού

- Ερευνητικό Πρόγραμμα πενταετούς διάρκειας που συγκεντρώνει και συγκρίνει δεδομένα για τις τάσεις ανάπτυξης στην Ευρώπη (www.espon.lu)
- Ειδικότερα ερευνήθηκαν ή ερευνούνται:
 - Χωρικές επιπτώσεις των τομεακών πολιτικών για τομείς όπως η γεωργία, οι μεταφορές και η έρευνα και τεχνολογία.
 - Επιπτώσεις των Διαρθρωτικών Ταμείων στις αστικές περιοχές.
 - Σενάρια για τον τρόπο που διαμορφώνεται ο Ευρωπαϊκός χώρος.

ESPON-II

Προγράμματα

- Πλοηγός δεδομένων
- Θεματικές μελέτες
- Μελέτες επιπτώσεων πολιτικών
- Συντονισμός δια-θεματικών μελετών
- Μελέτες επιστημονικής υποστήριξης

ESPON-III

Παραδείγματα θεματικών μελετών

- **THE ROLE, SPECIFIC SITUATION AND POTENTIALS OF URBAN AREAS AS NODES IN A POLYCENTRIC DEVELOPMENT (2002-04)**
- **URBAN-RURAL RELATIONS IN EUROPE (2002-04)**
- **ENLARGEMENT OF THE EUROPEAN UNION AND THE WIDER EUROPEAN PERSPECTIVE AS REGARDS ITS POLYCENTRIC SPATIAL STRUCTURE (2002-06)**
- **THE SPATIAL EFFECTS OF DEMOGRAPHIC TRENDS AND MIGRATION**
- **TRANSPORT SERVICES AND NETWORKS: TERRITORIAL TRENDS AND BASIC SUPPLY OF INFRASTRUCTURE FOR TERRITORIAL COHESION (2002-04)**
- **TELECOMMUNICATION SERVICES AND NETWORKS: TERRITORIAL TRENDS AND BASIC SUPPLY OF INFRASTRUCTURE FOR TERRITORIAL COHESION (2002-04)**
- **TERRITORIAL TRENDS OF THE MANAGEMENT OF THE NATURAL HERITAGE (2002-04)**